

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

Régészeti munkarész

Készült: Környe község településrendezési tervének módosításához
Ipari Park bővítése

Megrendelő: Környe Község Önkormányzata

Készítette: László János

2012. szeptember 14.

1. A tanulmány tárgya

Környe község önkormányzata a község településrendezési tervének módosítását irányozta elő. Ezért a 2001. évi LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján a tervezési területre érvényes kulturális örökségvédelmi hatástanulmány szükséges, amely a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet 5. § (2) bekezdés értelmében az 1997. évi LXXVIII. tv. 9. § (3) bekezdése alapján a véleményezésre megküldendő tervek kötelező alátámasztó munkarésze. A jelen örökségvédelmi hatástanulmány a változtatással érintett terület teljes régészeti munkarészét tartalmazza, nem foglalkozik azonban a tervezési területen kívül eső lelőhelyekkel, azok hatásvizsgálatával. A részletes terepi vizsgálatoknak csak a tervmódosítás által érintett területeket vetettük alá.

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy jelen munkát a „szerzői jogról” szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogi védelem illeti meg. A közölt adatok szerződéstől eltérő célra való felhasználása, régészeti lelőhelyre vonatkozó adatok nyilvánosságra hozása vagy továbbadása csak a szerző engedélyével, a 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet 7. §, valamint a 47/2001. (III. 27.) Korm. rend. szabályai szerint történhet.

A tanulmányt csak annak megrendelője jogosult a szerződésben meghatározott célra felhasználni, de azt nem jogosult átdolgozni, azt mások részére végzett szolgáltatás vagy mások részére készített tanulmány részeként felhasználni.

Örökségvédelmi érdekek sérülésének lehetősége miatt jelen hatástanulmány interneten való közzétételéhez a tanulmány készítője nem járul hozzá, a tanulmányban közölt megállapítások, lelőhely-lehatárolások bizalmas jellegűek.

2. A kulturális örökségvédelmi tanulmány régészeti fejezetének célja

A kulturális örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének célja egységes keretben kezelni és láttatni a tervezési területre vonatkozó valamennyi régészeti jelentőséggel bíró információt (adattári, terepbejárási, légirégészeti, topográfiai, műszaki stb.), a teljes tervezési területen. Ezek elemzése alapján lehetőség nyílik a megelőző kutatások körébe vont területek pontos lokalizációjára, az elvégzendő régészeti feladatok szakmai specifikációjára, illetve fentiek nyomán – a különböző besorolású lelőhelyek kiterjedésére is tekintettel – a leghatékonyabb elméleti feltárási sorrend megalkotására, valamint a feltárások időbeni modelljének elkészítésére.

3. Törvényi környezet

A kulturális örökség elemeivel, a régészeti emlékekkel a következő törvények, kormányrendeletek és miniszteri rendeletek foglalkoznak, amelyek ebben a tárgykörben jogokat és köteleességeket rögzítenek:

A. Törvények, törvényerejű rendeletek

2011. évi CXLIX. törvény a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény módosításáról

2010. évi LXIX. törvény a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény módosításáról

2005. évi LXXXIX. törvény a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény módosításáról

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról

2001. évi XXVIII. törvény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. év június hó 24. napján aláírt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről

1997. évi CXL. törvény (különösen a 38-49. §) a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről (különös tekintettel a földvárak és kunhalmok néven itt védett tájlelméként szereplő lelőhelyekre)

1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi Egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről

B. Kormányrendeletek

1310/2012. (VIII. 23.) Kormányrendelet az egyes beruházási projektek kapcsán felmerülő régészeti feltárási költségek megállapításáról

134/2012. (VI. 28.) Kormányrendelet az egyes kormányrendeleteknek a műemlékekkel kapcsolatos építésügyi hatáskör változásával összefüggő módosításáról

324/2010. (XII. 27.) Kormányrendelet a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról, a kulturális örökségvédelmi szakigazgatási szervekről és eljárásukra vonatkozó általános szabályokról

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet az örökségvédelmi bírságról

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal létrehozásáról

47/2001. (III. 27.) Kormányrendelet a muzeális intézményekben folytatható kutatásról

149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992.január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről

161/1998.(IX.30.) Kormányrendelet a nemzeti kulturális örökség miniszterének feladat-és hatásköréről

196/1996. (XII. 22.) Kormányrendelet a mentésben való részvétel szabályairól, a polgári védelmi szakhatósági jogköréről és a miniszterek polgári védelmi feladatairól

C. Miniszteri rendeletek

5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól

21/2007 (III. 26.) OKM rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályait tartalmazó 18/2001.(X.18.) NKÖM rendeletet módosításáról

10/2006. (V. 9.) NKÖM rendelet a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal eljárásaira vonatkozó szabályokról

4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet örökségvédelmi hatástanulmányról

17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet kulturális örökség hatósági nyilvántartásáról

3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól

18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól

17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet a kulturális javak kiviteli engedélyezésének részletes szabályairól

18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzékek vezetéséről

1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról (módosította a **13/2000 (VII. 11.) NKÖM rendelet**)

20/1999. (XII. 26.) NKÖM rendelet a muzeális intézményekre vonatkozó szakfelügyelet rendjéről

5/1999. (III. 26.) NKÖM rendelet a közművelődési feladatellátás országos szakfelügyeletéről

15/1998. (III. 31.) MKM rendelet a helyi önkormányzatok könyvtári és közművelődési érdekeltség-növelő támogatásáról

D. Szankcionáló rendelkezések

BTK (az **1978. évi IV. törvény** a Büntető Törvénykönyvről) vonatkozó paragrafusai:

159.§ - háborús fosztogatás

160.§ bűnös hadviselés

216.§ a műemlékek megrongálása (illetve 1997. évi LXXIII. tv 28 §.)

216/A.§ a kulturális javak megrongálása

216/B.§ visszaélés kulturális javakkal

312.§ csempészet és vámorgazdaság

316.§ lopás

317.§ sikkasztás

324.§ rongálás

325.§ jogtalan eltulajdonítás

326.§ orgazdaság.

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet az egyes szabálysértésekről vonatkozó paragrafusai:

144.§ régészeti szabálysértés

145.§ kulturális javak engedély nélküli másolása

146.§ kulturális javakkal kapcsolatos köteleességek elmulasztása

4. Régészeti tevékenység

A beruházások előtt régészeti érintettség esetén a következőképpen kell eljárni:

A. Megelőző feltárások

Megelőző feltárások végrehajtásáról az 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet 14–20. § rendelkezik.

B. Állami nagyberuházásokra, az azok előtti próba és megelőző feltárásokra vonatkozó külön rendelkezések

Az állami nagyberuházásokra a 2001. évi LXIV. törvény 26/A § és a 2011. évi CXLIX. törvény 4. § vonatkozik.

A nagyberuházásokra vonatkozó speciális rendelkezéseket az 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet rögzíti.

Régészeti lelőhelyek esetében általában a 2001. évi LXIV. törvény és az 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet alapján kell eljárni. Így a régészeti területeket három kategóriába lehet besorolni:

- a, fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek
- b, nyilvántartott régészeti lelőhelyek
- c, régészeti érdekű területek.

a, Védett régészeti területek esetében a következőképpen kell eljárni:

2005. évi LXXXIX. tv. 26. § (1)-(2) bekezdés

(Környe település esetén) a Fejér Megyei Kormányhivatal Kulturális Örökségvédelmi Irodája (8000 Székesfehérvár, Várkörút 22-24.) (továbbiakban: Iroda) hatósági engedélye szükséges védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, vagy a terület jellegét megváltoztató, más hatósági engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. Az Iroda határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

b, Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a következőképpen kell eljárni:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2005. évi LXXXIX. tv. 26. § (3)-(4) bekezdés

Régészeti lelőhelyek és régészeti védőövezetek esetében az Iroda szakhatóságként jár el az alábbi kitételekkel. A *2005. évi LXXXIX. tv. 26. § (1)-(2) bekezdés* értelmében a 30 cm mélységet meghaladó tereprendezési munkálatokhoz, illetve minden egyéb, az örökségi elemek jellegét és megjelenését érintő munkavégzéshez – amennyiben más hatóság engedélyéhez ez nincs kötve – az Iroda hatósági engedélye szükséges.

2005. évi LXXXIX. tv. 28. §

Kérelemre az Iroda köteles a majdani a hatósági vagy szakhatósági engedélyének feltételeiről előzetesen nyilatkozni. Az engedélyezési eljárás miatt célszerű már a tervezés előtt, vagy annak megkezdésekor az Iroda előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó kialakítása stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges tervezés, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kiküszöbölhető vagy előre kalkulálható lesz.

2005. évi LXXXIX. tv. 8. § (1)-(2)

A földmunkával járó fejlesztésekkel a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket el kell kerülni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tární. Ennek részeként – ha az Iroda nem rendelkezik másként – a lelőhelyen először próbafeltárást kell végezni. A régészeti érintettség mértékétől függően, bizonyos esetekben, az Iroda régészeti megfigyelést írhat elő.

2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A

régészeti feltárással kapcsolatos szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötönie. Ez minden esetben a megyei múzeum. A szerződés érvényességéhez az Iroda jóváhagyása szükséges.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott az Iroda hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem kalkulálható örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. Az Irodának a munka felfüggesztése esetén lehetősége van régészeti védelem megindítására, illetve annak megvalósulása esetén kisajátítás kezdeményezésére. A 2005. évi LXXXIX. tv. 9. § értelmében a régészeti lelőhelyen kívül végzett földmunka során előkerülő régészeti jelenségek feltárással a 2001. évi LXIV. tv. 22. § (3) bekezdésében foglalt feltételekkel szerződés köthető (vagyis a beruházás mentő feltárással történő szükségszerű ideiglenes fennakadása elkerülhető, illetve annak ideje csökkenthető, ha a beruházó a feltárást önszántából megfinanszírozza).

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 191/2001 Kormányrendelet, illetve 2005. évi LXXXIX. tv. 37. § (1)

A védelem alatt álló kulturális örökségi elemekben (védett vagy nyilvántartott régészeti lelőhelyek) vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése, megrongálása, vagy veszélyeztetése büntetendő cselekmény: örökségvédelmi bírság kiszabásával jár, illetve bizonyos esetekben e cselekedet a BTK hatálya alá esik. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségzegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 000 forinttól 25 millió forintig terjedhet, míg védett lelőhelyek esetében e tétel elérheti a 250 millió forintot is. BTK-ba ütköző cselekedet pénzbírsággal vagy legfeljebb 5 évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható.

c, Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében a következőképpen kell eljárni:

2005. évi LXXXIX. tv. 7. § 17. pont

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Így ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kap.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 5/201. (VIII. 18.) NEFMI rendelet 26–27. §

Amennyiben ezeken a nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és az Iroda szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli!

A mentő feltárások elvégzése az illetékes múzeum feladata, amelynek ellátására az illetékes múzeum éves költségvetésében kell keretet biztosítani. Az illetékes múzeum a mentő feltárások költségeihez a hatóságtól támogatást igényelhet. A LXIV tv. 24. § (5) bekezdésében megjelölt nyilatkozat tartalmazza a régészeti lelőhely, illetve lelet meghatározását, a lelet megtalálásának helyét, idejét és módját, szakma szempontból indokolt javaslatot a tevékenység folytatásának feltételeiről, illetőleg a munka

felfüggesztéséről és annak várható időtartamáról. Az illetékes múzeum a nyilatkozatot megküldi az illetékes jegyzőnek és a hatóság illetékes területi szervének. Az illetékes múzeum a mentő feltárás megkezdésétől számított 10 munkanapon belül javaslatot tehet a hatóság illetékes területi szervének a terület ideiglenes védetté nyilvánítására. Az illetékes múzeum a mentő feltárás befejezése után 24 órán belül – ha ez a határidő munkaszüneti napra esik, akkor az azt követő 24 órán belül – nyilatkozni köteles a tevékenység felfüggesztését kimondó hatóság felé a felfüggesztés feloldására vagy fenntartására vonatkozó javaslatáról.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet 28. §

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet

Az Iroda a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez lényegében a már ismert lelőhelyek esetében a nagyobb felületet érintő, 1 ha területet vagy 500 m² épület-alapterületet meghaladó méretű, illetve bizonyos nyomvonalas létesítményekre, vízügyi létesítményekre, bányatelkekre és tereprendezésre vonatkozó beruházásokra érvényes bármely területen. A tanulmány elkészítése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit részletesen tartalmazza a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet melléklete. Ugyanezen rendelet értelmében a hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező személy készítheti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl egyben nyilatkozik arról is, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

5. Vizsgálat (értékfelmérés)

A. Településtörténet, régészeti örökség

Környe község az Által-ér völgyének egyik fontos települése, s mivel a patak a régészeti korszakokban jóval nagyobb vízhozammal rendelkezett, így kitűnő telepítő tényezőt jelentett az itteni emberek számára. Nem véletlen tehát, hogy a község területén rendkívül sok régészeti lelőhelyet találunk, szinte minden korszakból.

Már a paleolitikum időszakából találtak itt szórványos pattintott kőszközöket, a talajeroszió miatt azonban régészeti módszerekkel e korszak emberének telepeit eddig nem sikerült megtalálni. Mind a neolitikum, mind a rézkor időszakából ismerünk lelőhelyeket a település területéről, ezek az Által-ér partján sorakoznak, a patak ártere fölé magasodó teraszokon. Ugyanígy a bronzkorban is lakott volt a terület, ebből az időszakból nemcsak telepjelenségeket tártunk fel, hanem a Környe–Tatabánya vasút nyomvonala mentén középső bronzkori temető is ismert.

A település első igazi fénykorát a római időszakban élte, ekkor építették meg az erődöt a patak partján, lényegében a mai településközpont területén, s eköré települt település kiterjedését tekintve is a környék egyik jelentős városává vált a késő római korban.

A római uralmat követő időszakban germánok, majd avarok telepedtek meg a környéken, mindegyik népcsoport ittletét temetőik bizonyítják.

A honfoglalást követő időszakban több kisebb falut találunk a mai település közigazgatási határain elül, így például a mai Vértessomló felé eső részen állt Avas falu, rotundájának alapfalai napjainkban is állnak még.

Környét Kernye alakban említik először okleveleink, 1326-ban a Csák nem birtoka, e nembeli István fia Péter és István átadták Károly királynak cserébe. 1383-ban a győri egyházmegyéhez tartozik, s lakói földet művelnek a veszprémi egyházmegyéhez tartozó Dadon. A 15. században a településnek vámja is volt, amellyel együtt Gesztes várához tartozott, 1495-97-ben pedig legalább vámja fele részével a Fejér megyei Gerencsér várához.

A mohácsi csata után a törökök a község malmát és pusztáit is felperzselték. A 17. század közepén gróf Csáky László Bars megyéből telepített ide református magyarokat. 1699-ben már 77 háromnegyed porta után adóztak az itteniek. Templomuk az ellenreformáció idején elpusztult, lakóit a katolikus Esterházy József elűzte és 1745-ben helyükre Moson megyéből katolikus németeket telepített.

Irodalom:

Győrffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza II. Budapest, 1987. 392.

Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. III. kötet. Budapest, 1897. 503.

(Szerk.: Fűrészné Molnár Anikó) Komárom-Esztergom Megye Kézikönyve. Alfadat-CEBA 1997. 535.

B. Természet, táj, tájhasználat –földrajzi, természeti környezet

Környe község Komárom-Esztergom megye székhelyétől, Tatabányától délnyugatra található, az Által-ér völgy kistáj része. A kistáj közethatár mentén jött létre így alakrajzilag aszimmetrikus. Változó szélességű síkját 2-3 terasz kíséri, a magasabban fekvő lejtőkön tanúhegyek, eróziós-deráziós völgyek és deráziós páholyok formacsoportjai sorakoznak, ezáltal változatos geomorfológiai arculattal rendelkezik a kistáj. A vértesi fiatal, hegységperemi részsüllyedékeinek felfűzésével és eróziós kitarításával a negyedidőszak során fokozatosan nyerte el mai arculatát.

A terület mérsékelt vízszegény. A talajvíz 4-6 méter mélyen mindenütt elérhető, mennyisége is számottevő. A rétegvízkiemelés változó, a bányavíz-kiemelés megszűnése után folyamatosan emelkedik.

A környék talajainak legjellemzőbbike a löszös és homokos üledékeken az agyagbemosódásos barna erdőtalajok és barnaföldek. Ezek vízgazdálkodása a homok mennyiségétől függ, a tervezési területen a homok nagy százalékban van jelen, így az kedvezőtlen termelékenységű ebből következően kicsi.

Az eredeti növénytakaró más lehetett, mint a mai. Az Által-ér völgyében, a patak közelében ártéri erdők jellemezheték a tájat, míg a távolabbi, magasabb területeken inkább különféle tölgyesek.

A tervezési terület ettől a képtől eltérő jellegű. Már a 19. században készült 2. katonai felmérés térképén is a maihoz hasonló állapotokat találunk.

Jól látható hogy a tervezési terület mintegy felén már akkor is szántók voltak, a mélyebben fekvő területen, a szárazárok környékén, ahol nagyobb esőzések idején felgyülemlt a csapadékvíz, inkább az erdő volt a meghatározó. Azóta ennek zömét kiirtották és már ott is szántóföldi művelés folyik. Az úthálózat teljes egészében megegyezik a maival, a terepalakulatokban sem következett be jelentősebb változás.

A tervezési terület a 2. katonai felmérés térképszelvényén

Irodalom:

(Szerk.: Dövényi Zoltán) Magyarország kistájainak katasztere. Budapest 2010. 592-595.

C. Ismert és nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A hatástanulmány elkészítésekor a Magyar Nemzeti Múzeum, valamint a tatai Kuny Domokos Megyei Múzeum régészeti adattárát vizsgáltuk, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Nyilvántartási Osztályának adatai is általában ezen alapulnak.

Az egyes lelőhelyek esetén megadjuk a lelőhely nyilvántartási számát, EOV koordináták alapján beazonosítható középpontját, hosszát, szélességét (ahol ez lehetséges), valamint irányát, továbbá régészeti szempontú leírását. Mivel a nyilvántartásban szereplő lelőhelyek többségének a kiterjedése a felszíni jelenségek alapján csak hozzávetőlegesen megállapítható, a környezetüket, továbbá azokat a területeket, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján jelenleg ismeretlen lelőhelyek feltételezhetők, régészeti érdekű területként kell kezelni.

A változtatásba bevont területen jelenleg 3 nyilvántartott lelőhelyet tartunk számon.

1. Környe–Közép-dűlő

Nyilvántartási szám: 28 845

Koordináták: 251 270; 596 500.

A lelőhely Szentgyörgypusztától északra található, a házaktól keletre található, felszíni vizeket összegyűjtő szárazárok bal partján. A felszín magassága alig emelkedik keleti

irányban. A viszonylag nagy kiterjedésű lelőhely nyújtott ovális alakú, hossza kb. 1 km, szélessége 150 méternyi. A lelőhely talaja homokos barnaföld. A felszínen alacsony intenzitásban gyűjthetők leletek, ezek több korszakhoz sorolhatók. Valószínűleg települést kell feltételeznünk ezen a területen.

A lelőhely az 1:10 000-es méretarányú térképen

A lelőhely északi vége délről fényképezve

2. Környe–Szentgyörgypusztá 2.

Nyilvántartási szám: 73 021

Koordináták: 251 190; 596 250.

A lelőhely Szentgyörgypusztától északra található, a házaktól északi irányba vezető földúttól keletre, az előző lelőhelynél említett szárazárok jobb partján. Az árok szintjétől alig kiemelkedő dombháton található a lelőhely, közvetlenül a földút és az árok között, nyújtott ovális alakban. Hosszúsága kb. 430 méter, szélessége 100 méter. Talaja erősen homokos barnaföld. A felszínen alacsony és közepes intenzitásban kerültek elő a felszíni leletek, ezek telep léteire engednek következtetni. Kormeghatározás szerint római koriak ezek, illetve késő Árpád-koriak (gömbös testű cserépbogrács peremtöredéke), 14. századiak. A lelőhelyen nem utalt semmiféle felszíni jelenség vagy lelet arra, hogy a római időszakban itt kőfalú ház állhatott volna.

A lelőhely az 1:10 000-es méretarányú térképen

A fasor előterében található a lelőhely, északról

3. Környe–Szentgyörgypusztá, Temető

Nyilvántartási szám: 73 017

Koordináták: 251 100; 596 120.

A lelőhely Szentgyörgypusztától északra található, a házaktól északra vezető földúttól nyugatra, a régi temető környékén. A terület egy kisebb domb oldala, amelyet homokkal erősen kevert barnaföld takar. A lelőhely alakja ovális, hosszúsága kb. 300 méter, szélessége 180 méter. A felszíni leletek alacsony és közepes intenzitásban kerültek elő, zömük 13-14. századi, néhány darab kézzel formált, talán őskori kerámiával. Mindezek alapján ezen a területen is telep létét feltételezhetjük.

Irodalom, adattár:

Kuny Domokos Megyei Múzeum Régészeti Adattár: 2010.11.

A lelőhely az 1:10 000-es méretarányú térképen

A lelőhely észak felől, középen a régi temető facsoportjával

D. A régészeti kutatások összefoglalása

Környe község területén a 20. század első felétől több régészeti feltárás is történt, főleg a római erőd területére koncentráálódtak ezek, azonban az ezredforduló táján az ipari park létesítéséhez, majd bővítéséhez kapcsolódva további megelőző régészeti feltárásokat folytatott a területileg illetékes tatai Kuny Domokos Megyei Múzeum.

A változtatás által érintett területen eddig szakszerű régészeti feltárás nem volt. A Tatabánya területét érintő régészeti terepbejárás során végeztünk kisebb terepbejárást a tervezési területen az 1990-es évek közepén, ekkor egy lelőhelyet azonosítottunk be. 2009 folyamán helyszíni szemle során került sor a másik két lelőhely lehatárolására.

A hatástanulmány készítése során, a helyszíni vizsgálat alkalmával csak korlátozottan lehetett felszíni megfigyeléseket tenni, mivel a szántóföldi termesztett növényeket még nem aratták le mindenhol. A korábbi évek helyszíni vizsgálatai alapján azonban nem feltételezhető további felszíni lelőhely előkerülése itt. Természetesen temetők felbukkanása – mivel ezek felszíni nyoma elenyésző – bármikor előfordulhat.

6. Hatáselemzés, örökségvédelmi ajánlások a hatáscsökkentésre, kockázatelemzés

A. A terület jelenlegi állapota

A változásba bevont terület jelenleg szinte teljes egészében szántóföldi művelés alatt áll. A régi temető környékén található csupán olyan terület, amely facsoporttal fedett. Kivételt képez ez alól még a puszta központi részén levő gazdasági ipari terület, ahol állattenyésztés folyik, illetve utak (buszfordulóval) találhatóak. Így a terület alapesetben jól megfigyelhető terepbejárások alkalmával. Jelenleg nem folytatnak olyan tevékenységet itt, amely a felszín megváltozásával járna (pl. homokkitermelés).

A tervezési terület a község külterületének határán található. A szomszédos vértesszőlősi területeken facsoportokat találunk, illetve kiskerteket. A tatai területek szintén teljesen mezőgazdasági művelés alatt állnak, így onnan sem éri hatás ezt a területet. A hivatkozott

szárazárok vágja ketté a területet, tőle északkeletre és délnyugatra a terepmagasság enyhén emelkedik, a felszíni vizeket így ez az árok vezeti el.

B. A változtatási szándék ismertetése

A község ipari park céljára rendelkezésre álló területei fokozatosan beépítésre kerülnek, ezért szükséges olyan területek átminősítése, ahol újabb ipari-termelő egységek kezdhetik meg tevékenységüket. Ezért a mezőgazdasági besorolású területeket ipari gazdasági területté sorolnák át, ezzel már nem csak a major kerülne ebbe a kategóriába, hanem a környező területek teljes egésze is.

A tervezési terület az 1:10 000-es méretarányú térképen

C. Hatáselemzés

A változtatás által érintett területen 3 régészeti lelőhely található. Önmagában a terület átsorolása nem jelenti a kulturális örökség elemeinek sérülését, azonban a lehetővé tett építkezések már befolyásolják ezek állapotát, minden valószínűség szerint a *lelőhelyek teljes pusztulását jelentik*. Ezért szükséges a talajmunkák megkezdése előtt elvégezni a lelőhelyek megelőző régészeti feltárását.

D. Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

Mivel a tervezett változtatás kulturális örökségi elemeket (nyilvántartott régészeti lelőhelyeket) érint, ezek teljes megsemmisülésével járhatnak a lehetővé váló építkezések és az ezzel járó földmunkák, így *ezen munkák engedélyezési eljárásába be kell vonni a területileg illetékes Fejér Megyei Kormányhivatal Kulturális Örökségvédelmi Irodáját*, és a szükséges örökségvédelmi feladatok tekintetében az Iroda határozatai szerint kell eljárni.

A tervezési területen levő régészeti lelőhelyeken végzendő tevékenységekre a következő javaslatot teszem:

Lelőhely	Érintettsége	A lelőhely érintett területe	Javasolt intézkedés
28 845	teljes kiterjedésében érintett	kb. 150 000 m ²	próba-, majd ezt követően ennek eredményétől függően megelőző régészeti feltárás
73 021	teljes kiterjedésében érintett	kb. 43 000 m ²	próba-, majd ezt követően ennek eredményétől függően megelőző régészeti feltárás
73 017	teljes kiterjedésében érintett	kb. 43 000 m ²	próba-, majd ezt követően ennek eredményétől függően megelőző régészeti feltárás

Mivel mindhárom lelőhely jellege és érintettségi foka megegyező, ezért ezeket együtt tárgyaljuk. A három lelőhely esetén el kell végezni a lelőhelyek területének teljes, megelőző régészeti feltárását, ezt a 4/A. pontban rögzítettek szerint kell végrehajtani. A fenti táblázatban javasolt feltárandó terület nagyság módosulhat, hiszen a feltüntetett lelőhely-kiterjedés csupán felszíni megfigyeléseken alapult, így a régészeti feltárás során a lelőhelyhatár változhat.

A megelőző régészeti feltárások költségeinek csökkentésére javasolható, hogy mindhárom lelőhelyen először próbafeltárással kell tisztázni a lelőhely pontos kiterjedését, az ott található objektumok és a kulturális örökségvédelmi elemek intenzitását, valamint ezek rétegződését. Ez meghatározhatja a következő, teljes területű megelőző feltárás nagyságát, valamint költségvonzatát, esetlegesen annak csökkenését is. Jelen adatok szerint épített örökségi elem nem található a területen, tehát a régészeti feltárás után nincs olyan tényező, amely a beépíthetőséget korlátozná.

A próba- és megelőző feltárások költsége a Magyar Nemzeti Múzeum honlapjáról letölthető díjtáblázat alapján számolandó, ennek nagysága évenként változik (5/2010 NEFMI rendelet 14. § alapján).

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a hatástanulmány elkészítésének idején hatályos jogszabályok alapján a megelőző feltárással jogosult intézmény az érintett lelőhelyeken a Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Igazgatósága (2800 Tata, Alkotmány utca 1.). A megelőző régészeti feltárással ezzel az intézménnyel kell szerződést kötni, *lelőhelyenként külön szerződéssel.*

A lelőhellyel érintett területeken csak abban az esetben látjuk indokoltnak a megelőző feltárások lefolytatását, amennyiben a földmunkákkal és építkezésekkel ezeket a területeket nem lehet elkerülni. Amennyiben megoldható, ezeket a területeket szabadon kellene hagyni, így egyrészt a kulturális örökség elemei megmaradnak, másrészt pedig az építkezés költségeit a régészeti feltárások nem növelik meg.

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A tervezési területen időközben előkerülő lelőhelyekről, a fentebb megnevezett lelőhelyek nyilvántartott kiterjedésének módosulásáról a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Nyilvántartási Irodája vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt a beruházás előtt a lelőhelyekkel való érintettségéről időben újból meggyőződni.

7. Összegzés

A rendezési terv módosítása által érintett területen 3 nyilvántartott régészeti lelőhely található. Az 2005. évi LXXXIX. tv. 8. § (1)-(2) alapján ezeket a területeket a földmunkával járó fejlesztésekkel el kell kerülni. Amennyiben ez nem oldható meg, a rendezési tervben vázolt változtatás által lehetővé tett építkezések és földmunkákkal járó beavatkozások előtt el kell végezni a lelőhelyek régészeti feltárását a fentebb leírt módon. Mivel épített örökségi elem a területen nem található, ezért a feltárás után a terület korlátlanul, kötöttségektől mentesen hasznosítható. A tervezett változtatás tehát a fentebb meghatározott javaslatok és szabályok betartása mellett elfogadásra ajánlható.

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a hatástanulmány az elkészítés idején hatályos jogszabályok figyelembe vételével íródott, az elkészülés utáni jogszabályváltozások a kulturális örökségi elemek megóvására vonatkozó javaslatokat nem érintik, azonban az engedélyeztetésre vonatkozó eljárás módosulhat!

Tatabánya, 2012. szeptember 14.

László János
örökségvédelmi szakértő

Nyilatkozat

Alulírott, **László János** régész nyilatkozom, hogy a 4/2001 (II. 20.) NKÖM rendelet 6. § (2) bekezdésében foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: 145/1994 (JATE – BTK)

Kulturális szakértői nyilvántartás száma: 7/2011

Az általam készített örökségvédelmi hatástanulmány (Környe–Ipari Park bővítése) az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készült, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

Tatabánya, 2012. szeptember 14.

László János